

Klára Kalibová

**PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC
A OBĚTI PŘEDSUDEČNÉ
TRESTNÉ ČINNOSTI**

Klára Kalibová
In IUSTITIA (Česká repulika)

PRÁVO NA PRÁVNÍ POMOC A OBĚTI PŘEDSUDEČNÉ TRESTNÉ ČINNOSTI

Klára Kalibová

In IUSTITIA (Česká republika)

PŘÁVO NA PRÁVNÍ POMOC A OBĚTI PŘEDSUDEČNÉ TRESTNÉ ČINNOSTI

Copyright: Klára Kalibová (In IUSTITIA, Česká republika)

Návrh obálky a grafická úprava: Waldemar Švábenský, www.waldemarski.com (Slovensko)

Sazba: Marek Tarnovský (Česká republika)

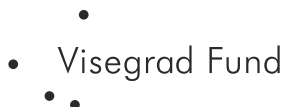
Korektura: Marcela Zárubová (Česká republika)

Tisk: RAFO, s.r.o. (Česká republika)

Vydáno: Praha, 2018

Tackling hate crime and hate speech:
This project is co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship Programme of the
European Union and by the Visegrad Fund

Publikace vznikla v rámci projektu Tackling Hate Crime and Hate Speech in Europe, podpořeného Evropskou komisí (programem Rights, Equality and Citizenship) a Visegrádským fondem. Za obsah publikace odpovídá výlučně autor. Publikace nereprezentuje názory Evropské komise ani Visegrádského fondu a Evropská komise ani Visegrádský fond neodpovídají za použití informací, jež jsou jejím obsahem.

Na projektu se podíleli a publikaci vydali:

Človek v ohrození (Slovensko); The People for Change Foundation (Malta); Human Rights Monitoring Institute (Litva); Szubjektív Értékek Alapítvány (Maďarsko); In IUSTITIA (Česká republika) a Uniwersytet Łódzki (Polsko)

ISBN: 978-80-88172-32-1 (tištěná brožura)

ISBN: 978-80-88172-33-8 (elektronická publikace)

OBSAH

1	ÚVOD A CÍL TEXTU	7
2	PŘEDSUDEČNÉ NÁSILÍ A TRESTNÁ ČINNOST Z NENÁVISTI	11
3	POSTAVENÍ OSOB SETKÁVAJÍCÍCH SE S NÁSILÍM Z NENÁVISTI	15
	3.1 Lidé ohrožení násilím z nenávisti	17
	3.2 Poškozený a oběť	17
	3.3 Oběti se zvláštními potřebami ochrany (Zvláště zranitelné oběti)	19
	3.4 Právo na individuální posouzení a návazná práva	21
4	PRÁVO NA BEZPLATNOU PRÁVNÍ POMOC	25
	4.1 Právní rámec	27
	4.2 Způsob poskytování právní pomoci	29
	4.3 Právní pomoc a potřeby obětí předsudečného násilí	32
5	PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE – POMOC OBĚTEM PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICCE	39
	5.1 Východiska a podmínky	41
	5.1.1 Stát	41
	5.1.2 Orgány činné v trestním řízení	43
	5.1.3 Akreditovaný subjekt pomoci obětem: In IUSTITIA	44
6	POUŽITÉ ZDROJE	47

1

**ÚVOD
A CÍL TEXTU**

Cílem předkládaného textu je představit veřejnosti **podmínky a právní rámec poskytování právní pomoci obětem předsudečné trestné činnosti**, upozornit na některá **specifika a potřeby poškozených** a navrhnout **opatření**, která by poškozeným – lidem, kteří se stali terčem různých forem předsudečného násilí – zajistila skutečný přístup ke spravedlnosti.

Text představuje praxi běžnou v České republice, která jako první v EU zavedla Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, jíž se stanovuje minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu (dále jen Směrnice)¹, a to již v srpnu 2013 zákonem č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů (dále jen ZOTČ). Z mnoha důvodů lze tuto vnitrostátní praxi považovat za unikátní. Stát zformuloval podmínky poskytování služeb obětem do zákonného a podzákonného textu, vytvořil schéma financování takových služeb a obecně usiluje o podporu rozvoje služeb obětem. Poskytovatelé služeb obětem (nevládní sektor) se chopili příležitosti profesionalizovat služby a zejména je poskytovat v rozsahu, jenž nebyl do přijetí ZOTČ možný. Orgány činné v trestním řízení se poměrně rychle adaptovaly na změnu postavení poškozených – obětí a (alespoň formálně) jejich práva rozeznávají a dodržují. Ačkoli se postavení obětí trestných činů přijetím ZOTČ a následnou praxí výrazně zlepšilo, je nutné upozorňovat na existující právní, politické i praktické limity.

Paradoxně právě nejvýrazněji se tyto limity zviditelňují při poskytování právní pomoci. Státem podporované služby obětem jsou v rozsahu poskytování omezeny pouze na poradenství. Přitom jako zřetelná potřeba většiny obětí násilí z nenávisti se ukazuje kvalitní právní pomoc v celém rozsahu, tedy včetně zastupování, a to od prvního úkonu v trestním řízení po poslední rozhodnutí ve věci.

Právní pomoc má nesporně také své vedlejší efekty. Tím nejzásadnějším je systémová změna, zde konkrétně v tématu násilí z nenávisti. Úspěšně litigovaný případ, na jehož konci je dosažení všeobecně závazného judikátu, výrazně ovlivní budoucí rozhodování v téže věci. Nelze-li všem obětem násilí z nenávisti zajistit právní pomoc, mohou se poškození

1 Směrnice Evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012.
Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN> (bit.ly/pravnipomoc01)

alespoň spolehnout na postupné posilování svých práv prostřednictvím všeobecně závazné právní praxe. Máme za to, že kvalitní judikát může v řadě případů znamenat z hlediska ochrany práv poškozených víc než několikaletá preventivní, vzdělávací či emancipační kampaň.

Adresáty textu jsou jak právní profesionálové, tak poskytovatelé služeb, tak veřejná správa. Právním profesionálům text přiblíží potřeby obětí násilí z nenávisti, představí nutnost komplexního přístupu i obtíže, které právní, nicméně nepomáhající profese mají v situaci, kdy spolupracují s traumatizovanými, marginalizovanými či jinak znevýhodněnými lidmi. Poskytovatelům služeb, kteří nedisponují službou právního poradenství a zastupování pro oběti trestných činů z nenávisti, může text napovědět, jakým způsobem službu postavit a na jaké problémy se připravit. V neposlední řadě veřejné správě a soudnictví text představuje svět obětí násilí z nenávisti a jejich potřeby v předprocesním a procesním stádiu.

2

PŘEDSUDEČNÉ NÁSILÍ A TRESTNÁ ČINNOST Z NENÁVISTI

Z kraje textu je nutné vymezit zásadní terminologické obtíže, se kterými se v současné době potýkáme ve snaze o účinné zlepšení postavení obětí **předsudečného násilí**, resp. násilí z nenávisti. V dalším textu používáme termín předsudečné násilí a násilí z nenávisti, resp. předsudečná trestná činnost a trestná činnost z nenávisti zaměnitelným způsobem. Přitom termín předsudečné násilí považujeme za pojem přesněji vystihující podstatu takového **násilí, které je motivováno předsudky útočníka vůči skupině, kterou v jeho očích reprezentuje napadený**.² Nejde tedy o intenzitu nevráživosti pachatele, tedy o míru nenávisti, ale o jeho selektivně-předsudečný výběr poškozeného. Naopak jak v mezinárodních a evropských právních dokumentech, tak na úrovni odborné diskuze³ a veřejné politiky⁴ stále dominuje termín trestná činnost z nenávisti (angl. hate crime) označující takový **trestný čin, který je motivován předsudečnou (nenávistnou) pohnutkou**.⁵ Jakkoli je tedy terminologicky použit termín nenávist, samotná definice za stěžejní element považuje předsudečný selektivní výběr.

Na úrovni Evropské unie v současné době neexistuje právní definice trestného činu z nenávisti. Neobsahuje ji ani Směrnice. To, komu budou práva obětí předsudečných trestných činů jako tzv. obětí se zvláštními potřebami (zvláště zranitelných obětí) přiznána, zásadně závisí na tom, jakým způsobem jsou **předsudečné trestné činy definovány vnitrostátním trestním právem**. Absence definice trestné činnosti z nenávisti v národních i evropských dokumentech pak může v některých případech bránit obětem násilí z nenávisti v přístupu ke spravedlnosti, právní pomoci a dalším službám pro oběti.

-
- 2 KALIBOVÁ, Klára (ed.). Tvář v tvář předsudečnému násilí. Praha: In IUSTITIA, 2016, s. 9. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/brozury-bias/bias-cze-def-web.pdf> (bit.ly/pravnipomoc02)
 - 3 Viz například webové stránky mezinárodní odborné skupiny International Network for Hate Studies. <http://www.internationalhatestudies.com/> (bit.ly/pravnipomoc03)
 - 4 Viz například Audit národní bezpečnosti. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016, s. 29.
 - 5 „A hate crime is a criminal act committed with a bias motive.“ Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses. Warsaw: ODIHR, 2013, s. 14. Dostupné z: http://tandis.odihhr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf (bit.ly/pravnipomoc05)

Vnitrostátní definice se přitom zásadně liší. Některé státy přistupují k právní úpravě taxativním výčtem chráněných skupin osob, jiné demonstrativním a další pak obecnou definicí.⁶ Nejširší ochrana obětem předsudečného násilí je pak poskytována v těch státech, které volí obecnou nebo demonstrativní definici. Česká republika sice patří k zemím, které konceptualizují předsudečnou trestnou činnost prostřednictvím taxativního výčtu,⁷ současně však ve prospěch obětí trestných činů z nenávisti stanovila **širší demonstrativně pojatou definici přímo v § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ.**⁸ Znamená to, že ačkoli normy trestního práva za trestnou činnost z nenávisti považují pouze útoky motivované národnostní, etnickou, náboženskou, rasovou nebo politickou nevráživostí (se zmíněnou výjimkou § 356 trestního zákoníku),⁹ ochranná norma stipulující práva obětí mezi oběti trestné činnosti z nenávisti zahrnuje i útoky vůči lidem napadeným z dalších důvodů (sexuální orientace, zdravotní stav, věk, sociální původ, příslušnost k subkultuře).

6 Blíže srov. KALIBOVÁ, Klára. Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotné právní aspekty. Disertační práce. 2017. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf (bit.ly/pravnipomoc06)

7 S výjimkou obětí trestného činu dle § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

8 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45> (bit.ly/pravnipomoc08)

9 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (bit.ly/pravnipomoc09)

3

**POSTAVENÍ OSOB
SETKÁVAJÍCÍCH SE
S NÁSILÍM Z NENÁVISTI**

3.1 LIDÉ OHROŽENÍ NÁSILÍM Z NENÁVISTI

Zranitelnost skupin ohrožených předsudečným násilím podmiňují individuální kulturní, historické a politické podmínky v konkrétním regionu, resp. státě,¹⁰ a to jak dlouhodobé, tak ryze aktuální.¹¹ Výrazně negativní celospolečenská atmosféra, politický populismus a označování celých skupin osob za problematické, nechtěné či méněcenné je zdrojem energie pro konkrétní útočníky.

V regionu střední a východní Evropy se terčem předsudečného násilí stávají především Romové a v poslední době také cizinky a cizinci, zatímco v západní Evropě jsou lidé napadáni z důvodu své barvy pleti nebo víry či jde o migranty a cizince obecně.¹² Předsudečným násilím jsou ve značné míře ohroženi také lesby, gayové, bisexuálové, transgender lidé. Významnou skupinu ohroženou předsudečnými útoky tvoří lidé bez domova. Zejména v posledních třech letech se terčem předsudečného násilí stávají také lidé a organizace, které zčásti nebo výhradně věnují ochraně práv menšin či prosazování lidských práv.¹³

3.2 POŠKOZENÝ A OBĚŤ

Trestný čin znamená změnu v životě těch, kteří mu byli vystaveni. Obvyklými následky trestných činů jsou škoda na zdraví, psychická újma, ztráta

10 EU-MIDIS Data in Focus Report 6: Minorities as Victims of Crime. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights, 2012. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-data-focus-report-6-minorities-victims-crime> (bit.ly/pravnipomoc10)

11 VIRDEE, Satnam, Brendan MCGEEVER. Racism, Crisis, Brexit. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 41, 2018, 1802-1819. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2017.1361544> (bit.ly/pravnipomoc11)

12 BIHÁRIOVÁ, Irena. *Comparative Hate Crime Report*. Bratislava: People in Need, 2018. Nepublikováno.

13 GILBERT, David. Facebook has a problem with death threats in the Czech Republic. *Vice News*, 30. 11. 2017. Dostupné z: https://news.vice.com/en_us/article/3kpp5j/facebook-has-a-problem-with-death-threats-in-the-czech-republic-and-is-failing-to-fix-it (bit.ly/pravnipomoc13)

bezpečí a pocitu kontroly, ekonomická ztráta, omezení příjmu, ohrožení nebo ztráta bydlení, rozpad rodinných a sociálních vazeb.¹⁴

Lidé, kteří se stali oběťmi trestného činu, se také stávají **subjekty nových práv**. Ta lze rozdělit do tří okruhů:

- práva související s právem na podporu a péči, která vznikají přímo momentem spáchání trestného činu a jejichž subjektem je *oběť*,
- práva procesního charakteru, která mohou být realizována až v okamžiku trestního řízení a jejichž subjektem je *poškozený a svědek* a
- hmotněprávní nárok *poškozeného* na náhradu škody, který může být realizován buď přímo v trestním řízení, nebo v následujícím občansko-právním řízení.

V jeden okamžik se tedy člověk, který byl vystaven trestnému činu, nachází v trojí pozici. Zatímco práva poškozených a svědků jsou součástí národních právních řádů, práva obětí se do popředí zájmu dostávají až zejména v posledních deseti letech. Zásadním instrumentem, který ukládá státům garantovat minimální práva obětem je Směrnice.

V první řadě je takový člověk ve smyslu čl. 2 Směrnice obětí, tedy fyzickou osobou, která utrpěla škodu, včetně fyzické, psychické nebo emocionální újmy, nebo ekonomickou ztrátu, jež přímo souvisí s trestným činem. Oběti jsou garantována taková práva, jejichž obsahem je prevence sekundární viktimizace. Jedná se především o

- právo na **informace a podporu**, včetně **práva na sociální služby, právní pomoc a pomoc psychologa** (čl. 3-9),
- právo na **účast v trestním řízení**,
- **právo na ochranu**, včetně práva na šetrné zacházení, práva na informace z trestního řízení, práva být slyšen.

14 BAŇACKÁ, Kateřina, Markéta NEŠPOROVÁ, Klára KALIBOVÁ, Vendula ZAPLETALOVÁ. Sociální práce s osobami vystavenými předsudečnému násilí. In Kalibová Klára, Cajthamlová, Tereza (edd.). Znáte jejich práva. Sociální práce a lidé ohrožení násilím z nenávisli. Praha: In IUSTITIA, 2016, s. 7-24. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/znate-jejich-pra/zjp1-web-1-verze.pdf> (bit.ly/pravnipomoc14)

Za druhé se stává **poškozeným**, tedy stranou trestního řízení, která má přímo během procesu s obviněným řadu procesní práv (např. právo účastnit se trestního řízení, navrhnout důkazy, nahlížet do spisu, podávat stížnosti a odvolání) a často také právo na náhradu škody, včetně nemajetkové újmy. Poškozený jako strana trestního řízení je rozeznáván především ve státech kontinentální právní tradice. Poškozený bývá definován na úrovni národní právní úpravy. Česká právní úprava jej definuje jako *toho, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil*. Poškozeným v tomto smyslu může být i právnická osoba. Podobně též Maďarsko považuje za poškozeného toho, jehož *práva nebo právní zájmy byly porušeny nebo ohroženy trestným činem*.¹⁵

Třetím postavením, ve kterém se osoba zasažená trestným činem nachází, je postavení **svědka**, tedy takové osoby, která určitou skutečnost mohla pozorovat nebo vnímat, a musí, pokud je k tomu povolána státem, vydat o takové skutečnosti svědectví.¹⁶

Trojí postavení osob zasažených trestným činem přináší řadu praktických problémů. Z nich nejpalčivější je jistá setrvačnost orgánů činných v trestním řízení, které osoby dotčené trestným činem vnímají především jako svědky a nositele informací významných pro trestní řízení. Teprve na druhém místě si uvědomují jejich potřeby jako obětí trestného činu, které jsou oprávněny nárokovat odpovídající podporu a péči.

3.3 OBĚTI SE ZVLÁŠTNÍMI POTŘEBAMI OCHRANY (ZVLÁŠŤ ZRANITELNÉ OBĚTI)

Dopad trestných činů na oběti není stejný. Existuje skupina obětí, které viktimizaci trestným činem prožívají obzvláště těžce a kterým se má dostat zvýšené ochrany před sekundární a opakovanou viktimizací.

15 Článek 5, odst. 1, Act XIX of 1998 on Criminal Proceedings. Dostupné z: http://www.ejtn.eu/Documents/About%20EJTN/EJTN_Genocide%20Network%20programme/Act%2019%20of%201998%20BE.doc (bit.ly/pravnipomoc15)

16 S určitými výjimkami, kdy svědectví může odmítnout, jako například v případě, že by se osoba sama nebo osobu blízkou vystavila trestnímu stíhání, či by porušila zákonem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti.

Pro takové osoby používá Směrnice termínu oběti se zvláštními potřebami ochrany. V rámci českého právního systému je používán termín zvlášť zranitelné oběti.¹⁷

§ 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů

a) dítě,

b) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,

c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku),

d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, **trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob** nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě **zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav**, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Oběti se zvláštními potřebami ochrany Směrnice nedefinuje, na rozdíl od české národní úpravy, prostřednictvím specifického výčtu. V první řadě uvádí kritéria, která mohou mít vliv na zvláštní zranitelnost. Jsou jimi:

- osobní charakteristika oběti,
- typ nebo povaha trestného činu,
- okolnosti spáchání trestného činu.

Současně Směrnice jednoznačně uvádí některé skupiny osob, kterým má být věnována specifická pozornost při hodnocení jejich potřeb zvláštní ochrany. Vedle obětí násilných trestných činů jsou to právě oběti trestných činů s předsudečným nebo diskriminačním motivem, který souvisí s jejich osobnostní charakteristikou. Dalšími oběťmi se zvlášť-

¹⁷ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45> ([bit.ly/pravnipomoc07](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45))

ními potřebami ochrany jsou osoby napadané v blízkých svazcích nebo v pozici závislosti. Zvláštní pozornost musí být věnována obětem terorismu, organizovaného zločinu, obchodování s lidmi, násilí na základě pohlaví, násilí v blízkých svazcích, sexuálního násilí, vykořisťování nebo **trestných činů z nenávisti**. Děti mají být za osoby se zvláštními potřebami ochrany považovány vždy.

Jiným způsobem ke kategorii zvlášť zranitelných obětí přistoupila Česká republika, a to výčtem. Některé oběti jsou za zvlášť zranitelné oběti považovány ex lege, tj. orgán, který posuzuje jejich zranitelnost, pouze hodnotí, zda patří do konkrétní skupiny a na základě tohoto zhodnocení jim postavení přiznává. Jiné skupiny obětí jsou ovšem za zvlášť zranitelné považovány až po té, kdy v rámci posouzení lze učinit závěr, že s ohledem na jejich charakteristiku existuje hrozba druhotné újmy. Do první kategorie (ex lege) patří děti, senioři, osoby s hendikepem, oběti obchodování s lidmi a oběti trestného činu teroristického útoku (tedy nikoli všechny oběti terorismu). Do druhé kategorie, jejíž postavení bude vždy záležet na posouzení odpovědného orgánu, spadají oběti sexuálních trestných činů, oběti v blízkých svazcích a oběti předsedných trestných činů, ovšem pouze za situace, *jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní*.

3.4 PRÁVO NA INDIVIDUÁLNÍ POSOUZENÍ A NÁVAZNÁ PRÁVA

Právo na individuální posouzení zavádí Směrnice jako jedno ze základních práv obětí se zvláštními potřebami (zvlášť zranitelných obětí) v čl. 22. Každý má právo na to, aby po spáchání trestného činu byly jeho zvláštní potřeby ochrany odpovídajícím způsobem individuálně posouzeny a na jejich základě poskytnuta ochrana v trestním řízení. Smyslem individuálního posouzení je předejít druhotné a opakující se újmě, zastrasování a pomstě a poskytnout práva v trestním řízení definovaná v čl. 23, resp. 24 Směrnice.

Jedná se o oprávnění **během vyšetřování**:

- právo na konání výslechu ve **speciálně vytvořených** nebo upravených místnostech,
- právo na vedení výslechu osobou, která je k tomu **vyškolená**,
- právo na **výslech stejnou osobou** za předpokladu, že takový postup nebrání výkonu spravedlnosti,
- právo na **výslech osobou stejného pohlaví**. Toto právo se týká obětí sexuálního násilí, násilí na základě rodu (genderu) a násilí v blízkých svazcích.¹⁸ Netýká se výslechu prováděného státním zástupcem nebo soudcem,

a oprávnění během **soudního řízení**:

- právo na **opatření zabraňující vizuálnímu kontaktu mezi pachatelem a obětí** během poskytování svědectví (např. s využitím různých komunikačních technologií),
- právo na to **nebýt vyslýchán v soudní síni**,
- právo na to **nebýt vyslýchán ohledně soukromého života**,
- právo na opatření, jež umožňují **konání slyšení s vyloučením veřejnosti**.

Obecně platí, že při provádění Směrnice mohou jít členské státy i nad rámec uvedených opatření. Takovým příkladem, kdy stát zvolil příznivější opatření, je úprava výslechu zvláště zranitelné oběti v českém zákoně o obětech trestných činů, který **všem obětem umožňuje volbu pohlaví vyslýchajícího policisty/ky**.

§ 19 zákona o obětech trestných činů

Oběť může požádat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví.

U zvláště zranitelných obětí je takovému požadavku nutně vyhovět. Odmítnout lze pouze v případě, že k tomu jsou důležité důvody, které

¹⁸ Není však vyloučeno, aby bylo vztaženo i na všechny oběti se zvláštními potřebami (zvláště zranitelné oběti).

však zákon žádným způsobem nedefinuje. Bude se jednat především o důvody okamžitého kapacitního charakteru, tedy o situaci, kdy policie potřebuje poškozené vyslechnout a nemá momentálně k dispozici policistu/ku pohlaví, které by si poškození přáli. Důvod, proč Česká republika zvolila takový progresivní přístup k obětem trestných činů, je zohlednění potřeb osob menšinové sexuální orientace a transgender lidí, kteří se mohou během výslechu cítit bezpečněji a komfortněji, pokud je veden vyslychajícími opačného pohlaví. Opatření však působí ve prospěch i dalších osob, které si z různých důvodů (stud, ztráta sociální role, předchozí špatné zkušenosti) chtějí pohlaví vyslychajících zvolit. Volba pohlaví by neměla být policií vnímána jako obstrukce, ale jako způsob, kterým se předchází sekundární viktimizaci a který rovněž usnadňuje samotný průběh výslechu, v důsledku čehož se poškození např. pravděpodobněji otevřou a poskytnou více informací.

Při individuálním posuzování zvláštních potřeb ochrany je nutné posoudit **osobní charakteristiku oběti, druh nebo povahu trestného činu a okolnosti provedení trestného činu**. Směrnice přímo pamatuje na oběti trestné činnosti z nenávisti, kterým má být při individuálním posuzování věnována zvláštní pozornost. Oběti násilí z nenávisti jsou tedy (podobně jako oběti terorismu, dětské oběti, oběti sexuálního násilí či pohlavního zneužívání a oběti obchodování s lidmi) považovány za oběti, u kterých individuální posuzování **musí proběhnout zvlášť podrobně a odborně**.

Čl. 22 odst.3 Směrnice

V souvislosti s individuálním posouzením je zvláštní pozornost věnována obětem, které utrpěly značnou újmu v důsledku závažnosti trestného činu, obětem trestného činu spáchaného z nenávisti nebo motivovaného snahou o diskriminaci, což by mohlo zejména souviset s jejich osobní charakteristikou.

Osobní charakteristiku obětí trestné činnosti z nenávisti tvoří především jejich národnost, etnicita, víra, zdravotní stav, věk, sexuální orientace či identita, případně i politické přesvědčení, tedy okolnosti, pro které se jednak staly terčem útoku, ale také ty, které je mohou znevýhodňovat či činit jinak zranitelnými v průběhu trestního řízení.

Posuzování zvláštní zranitelnosti **provádějí** zásadně ty orgány a instituce, které následně zajišťují práva obsažená v čl. 23, tedy **policie, státní zástupce a soud**. Mají přitom postupovat v úzké spolupráci s oběti tak, aby zachytili aktuální situaci i rizikové faktory, které mohou podmínit sekundární nebo opakovanou viktimizaci. Posuzování je nutné opakovat, pokud se situace na straně poškozeného změní. Mezi právo oběti patří i právo nebýt považován za oběť se zvláštními potřebami ochrany. Také služby pomoci obětem by měly být schopny identifikovat potřeby zvláštní ochrany obětí. Sledují přitom dva cíle. Prvním je kvalitní poskytnutí vlastních služeb a poradenství, které musí zahrnout informace o právech dle čl. 23. Druhým cílem je pomoc při prosazování těchto práv přímo v procesu trestního řízení.

Směrnice ponechává na národních státech způsob, kterým budou posuzování zvláštních potřeb ochrany provádět. Zatímco některé země EU mají detailně propracovaný způsob posuzování,¹⁹ jiné (mezi nimi i ČR²⁰) stále na dobrou praxi čekají. Pilotně bylo v roce 2013 vyvinuto schéma posuzování zvláštních potřeb ochrany v rámci projektu EVVI (Evaluation of Victims), realizovaného francouzským ministerstvem spravedlnosti.²¹ Schéma má podobu dotazníku, který i bez souhlasu oběti vyplňují orgány činné v trestním řízení. Zaměřují se přitom na aktuální situaci po trestném činu (zejména zdravotní, ekonomické, osobní a psychické dopady, případně zdroje podpory, předchozí historii trestné činnosti a osobu pachatele). Nutno podotknout, že EVVI byla zjevně vyvinuta v kontextu obětí domácího násilí a potřeby obětí násilí z nenávisti specificky nezahrnuje.

19 Typicky Velká Británie, srov. MAIZNER, Linda et al. EVVI (Evaluation of Victims). Ministère de la Justice, French Republic, 2013. Dostupné z: <https://victimssupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2015/07/EVVI-Guide-English1.pdf> (bit.ly/pravnipomoc19a); Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims. FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims> (bit.ly/pravnipomoc19b)

20 V ČR není dokonce článek 22 Směrnice zcela implementován do zákona.

21 <https://victimssupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2015/07/EVVI-Guide1.png> (bit.ly/pravnipomoc21)

4

PRÁVO NA BEZPLATNOU PRÁVNÍ POMOC

4.1 PRÁVNÍ RÁMEC

Přístup ke spravedlnosti, tedy *možnost žádat a dosáhnout nápravy porušení práv prostřednictvím ochrany formálních i neformálních justičních institucí za současného dodržování standardů lidských práv*,²² je standardem, který má být zajištěn co možná nejširšímu okruhu osob.²³ Jedním z prostředků, který přístup ke spravedlnosti zajišťuje, je dostupná právní pomoc. Některým skupinám osob musí být právní pomoc zajištěna bezplatně. Zatímco v minulosti to byli především pachatelé trestných činů, má být současným trendem a úsilím mezinárodního společenství zajistit podobnou úroveň i obětem (poškozeným).

Právní pomoc budeme pro účely této publikace definovat jako pomoc zahrnující **právní informace** ve smyslu Směrnice, **právní poradenství a zastupování před soudy a dalšími orgány**. Právní informace jsou takové minimální informace, které jsou obětem poskytovány k tomu, aby byly schopny úspěšně realizovat jak svoje práva v trestním řízení, tak svoje práva jako práva obětí. Poradenství zahrnuje kompletní právní poradenství ve vazbě na všechna práva osoby, která vstupuje do určitého řízení. Právní zastupování pak zahrnuje také asistenci právníka přímo při jednání s orgány činnými v trestním řízení nebo dalšími institucemi, se kterými poškozený nebo oběť přichází do kontaktu.

Způsob poskytování bezplatné právní pomoci se napříč státy výrazně liší, závisí na lokální právní tradici, dostupných zdrojích pro její financování, ale také ochotě právního stavu schéma bezplatné právní pomoci přijmout jako standard vlastní profese.

Právo na bezplatnou právní pomoc vyplývá z mezinárodních, unijních i národních norem a bylo původně normováno především ve vztahu k osobám porušujícím právo, resp. pachatelům trestných činů. **Evropská**

22 Global Study on Legal Aid. Global Report. New York: UNODOC, 2016, s. 8. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf (bit.ly/pravnipomoc22)

23 Viz Sustainable Development Goals: 16 Peace, Justice and Strong Institutions. Dostupné z: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/> (bit.ly/pravnipomoc23)

Čl. 4 Směrnice

Právo na právní informace od prvního kontaktu s příslušným orgánem:

- druh podpory, kterou mohou získat, a kdo ji poskytuje, kde získat příslušné základní informace o lékařské pomoci, pomoci odborníka, včetně psychologické podpory, a náhradním ubytování;
- postupy související s podáním trestního oznámení a jejich úloha v souvislosti s těmito postupy;
- jak a za jakých podmínek mohou oběti získat ochranu, včetně ochranných opatření;
- jak a za jakých podmínek si mohou zajistit právní poradenství, právní pomoc a jakýkoliv jiný druh poradenství;
- jak a za jakých podmínek mohou získat odškodnění;
- jak a za jakých podmínek mají právo na tlumočení a překlad;
- mají-li bydliště v jiném členském státě, než ve kterém byl trestný čin spáchán, všechna zvláštní opatření, postupy nebo ujednání, které jsou dostupné na ochranu jejich zájmů v členském státě, v němž je učiněn první kontakt s příslušným orgánem;
- dostupné postupy pro podání stížností v případech, že práva obětí nejsou respektována příslušným orgánem, který vyvíjí činnost v rámci trestního řízení;
- kontaktní údaje pro předávání informací o jejich případu;
- dostupné služby restorativní justice;
- jak a za jakých podmínek mohou být nahrazeny výdaje vzniklé v důsledku jejich účasti na trestním řízení.

úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP)²⁴ garantuje právo na bezplatnou právní pomoc obviněným, kteří nemají dostatek prostředků na zaplacení obhájce, a pokud je to v zájmu spravedlnosti (čl. 6 odst. 3 písm. c)), podobně též čl. 14 odst. 3 písm. d) **Mezinárodního paktu o občanských a politických právech**.²⁵ Evropský soud pro lidská práva nicméně evolutivně vyložil, že právo na spravedlivý proces může *i přes absenci podobného ustanovení pro civilní spory někdy ukládat státu povinnost poskytnout pomoc advokáta, pokud se taková pomoc prokáže*

24 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

25 Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

být nezbytnou k účinnému přístupu k soudu, atjiž proto, že právní zastoupení je povinné, jako je tomu ve vnitrostátním právu některých smluvních států pro rozličné typy sporů, nebo z důvodu složitosti řízení nebo věci.²⁶ Stát má tedy za určitých podmínek pozitivní povinnost zajistit právní pomoc tam, kde si to vyžaduje zájem spravedlnosti.²⁷ Podle článku 47 **Charty základních práv EU**²⁸ má být zajištěna všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti. Právní pomoc upravuje také Rezoluce Generálního shromáždění OSN **o principech a pravidlech přístupu k právní pomoci v systémech trestní justice**.

Ve **vztahu k obětem** trestné činnosti je právo na bezplatnou právní pomocí garantováno **článkem 13** Směrnice. Státy mají zajistit přístup k bezplatné právní pomoci těm obětem, které mají postavení stran v trestním řízení (poškozeným). Směrnice ponechává úpravu přístupu k bezplatné právní pomoci na národních státech.

Čl. 13 Směrnice

Členské státy zajistí, aby oběti měly přístup k právní pomoci, pokud mají postavení strany v trestním řízení. Podmínky nebo procesní pravidla umožňující obětem přístup k právní pomoci stanoví vnitrostátní právní předpisy.

4.2 ZPŮSOB POSKYTOVÁNÍ PRÁVNÍ POMOCI

Pro oběti trestné činnosti je přístup k právní pomoci základní podmínkou jejich úspěchu v trestním řízení. Pouhé poskytnutí právních informací či právního poradenství nerespektuje skutečné potřeby traumatizovaných poškozených, kteří jsou obvykle v postavení právních laiků a ke skutečnému uplatnění svých práv potřebují odpovídající podporu,

26 Airey proti Irsku, Rozsudek ze dne 9. 10. 1979, č. 6289/73.

27 Srov. KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL, Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 809 an.

28 Charter of Fundamental Rights of the European Union. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> ([bit.ly/pravnipomoc28](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT))

včetně právního zastoupení. Je-li hlavním důvodem, proč je bezplatná právní pomoc zajištěna pachatelům závažných trestných činů, riziko újmy na jejich právech, zejména v podobě trestu odnětí svobody, není důvod, aby (alespoň v podobném rozsahu, tj. v případech závažných trestných činů, nebo i z jiných důvodů, které poškozené činí zvláště zranitelnými) nebyla státu uložena obligatorní povinnost zajistit právní pomoc i obětem.

Bezplatnou právní pomocí v obecném slova smyslu rozumíme situaci, kdy je za určitých podmínek **fyzickým osobám zajištěna odborná právní pomoc zdarma**. Bezplatná právní pomoc je právní pomoc za náhradu, která je poskytována těm subjektům, které ji poskytují potřebným. Je nutné připustit, že bezplatnou právní pomoc, tady takovou právní pomoc, kterou hradí stát z veřejných prostředků, je možné poskytovat pouze některým skupinám osob, resp. obětí. To, **komu, za jakých podmínek, v jakém rozsahu a kdo** bude právní pomoc poskytovat, má být dle Směrnice definováno národní legislativou.

Existují dvě kumulativní podmínky obvyklé pro poskytnutí bezplatné právní pomoci – **nemajetnost osoby**, které se bezplatná právní pomoc poskytuje, a **zájmy spravedlnosti s ohledem na každý jednotlivý případ**.²⁹ V případě obětí trestné činnosti přistupuje ještě obvykle podmínka třetí vážící se **na typologii poškozených** – bezplatná právní pomoc je poskytována pouze některým skupinám poškozených. Typologie může korespondovat například s definicí obětí se zvláštními potřebami. Připomeňme, že se jedná o osoby zvláště zranitelné z důvodu své osobní charakteristiky, z důvodu typu nebo povahy trestného činu nebo z důvodu okolností spáchání trestného činu. Prizmatem tohoto pohledu by tedy právní pomoc měla být garantována zejména obětem násilných trestných činů nebo jiných trestných činů výrazně oslabujících schopnost poškozených bez další újmy vstupovat do trestního řízení.

Jako **příklad dobré praxe** zde uvedme implementaci práva na právní pomoc do českého zákona o obětech trestných činů a trestního řádu. Bezplatná právní pomoc je zde koncipována na dvou stupních. První skupina osob musí vždy osvědčit nedostatek finančních prostředků k úhradě právní pomoci. Současně se musí jednat o oběti úmyslných trestných

29 Srov. KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL, Michal BOBEK. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 809 an.

činů, kterým byla způsobena újma na zdraví, pozůstalé nebo poškozené, kteří v řízení uplatnili nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, pokud takové zastoupení není zjevně nadbytečné. Druhou skupinou osob jsou osoby mladší 18 let a všechny zvláště zranitelné oběti. Těm je právní pomoc poskytována bezplatně i bez osvědčení nemajetnosti či bez toho, aniž by uplatnili nárok na náhradu škody.

Ve svém nedávném výzkumu OSN identifikovala různá schémata poskytování právní pomoci z hlediska subjektů, které jsou oprávněny právní pomoc poskytovat či ji poskytují. Rozlišuje³⁰

- **veřejný systém právní pomoci:** právní pomoc poskytují státem placení právníci v rámci státních institucí. (V ČR se takovému modelu blíží systém Probační a mediační služby, který je však limitován na poskytování právních informací dle ZOTČ),
- **systém na základě jmenování (ex offa systém):** právní pomoc je poskytována na základě ustanovení soudem (nebo jinou státní institucí) z řad soukromých právníků (advokátů). Náklady jsou hrazeny soudem (jiným subjektem). (V ČR je tento model využíván v situaci, kdy si poškozený, který má nárok na bezplatnou právní pomoc (viz dále) nezvolí zmocněnce a tento je mu ustanoven výlučně z řad advokátů),
- **smluvní systém právní pomoci:** právní pomoc je poskytována subjekty, se kterými má stát uzavřenou smlouvu o poskytování právní pomoci ve prospěch třetích osob. Stát tuto právní pomoc hradí. Takto koncipovanou právní pomoc poskytují advokáti, právníci či nestátní subjekty (poskytovatelé služeb, nevládní organizace, právní kliniky). (V ČR je tento model uplatňován ve vztahu k poskytovatelům služeb obětem, které na základě dotační smlouvy zdarma poskytují obětem trestné činnosti právní informace),

30 Global Study on Legal Aid. New York: UNODOC, 2016, s. 41. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf (bit.ly/pravnipomoc22)

- **hybridní systém** kombinující všechny předchozí způsoby poskytování právní pomoci.

4.3 PRÁVNÍ POMOC A POTŘEBY OBĚTÍ PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ

Právní pomoc obětem v obecné (násilné) kriminalitě obvykle zahrnuje asistenci při jednání na policii, uplatnění nároku na náhradu škody včetně zajištění odpovídající dokumentace a znaleckých posudků a zastoupení před soudy. Potřeby a podmínky obětí násilí z nenávisti jsou však natolik specifické, že je nutné k nim přistupovat se zvláštním zřetelem a zcela jim přizpůsobit charakter poskytování právní pomoci a dalších služeb.

Podstatou předsudečného násilí je útok na osobní důstojnost poškozených. Ti obvykle zcela přesně vědí, že byli napadeni z důvodu své jinakosti a odlišnosti. Vědí také, že takovému útoku nemohou jednoduše předcházet a mohou mu, s ohledem na svou většinou viditelnou odlišnost, čelit kdykoli znovu.³¹ Jejich základní potřebou tak **je uznání** a v ideálním případě i prokázání **skutečnosti, že pohnutka pachatele byla předsudečná**. Role právní pomoci ve vztahu k této potřebě pak je doplnit, pokud tak již neučinily orgány činné v trestním řízení, důkazní situaci o takové informaci, které předsudečnou pohnutku pomohou prokázat. Poskytovatelé právní pomoci jsou ve vztahu k obětem trestné činnosti z nenávisti zavázáni prosazovat jejich **právo na efektivní vyšetřování**, které zahrnuje i pozitivní povinnost státu zabývat se předsudečným motivem.³² V tomto smyslu je tedy odpovídající právní pomoc poskytovaná osobami, které jsou specialisty v tématu předsudečné trestné činnosti, nenahraditelná.

Předsudečná trestná činnost představuje specifický právní problém, se kterým se jmenování právní poradci obvykle nesetkávají vícekrát než jednou za život. Musí tedy, na rozdíl od případných specialistů, vyvinout

31 KALIBOVÁ, Klára (ed.). Tvář v tvář předsudečnému násilí – příručka pro sociální pracovníky a pracovníce. Praha: In IUSTITIA, 2016, s. 30.

32 Blíže viz KALIBOVÁ, Klára. Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf (bit.ly/pravnipomoc06)

větší úsilí k formulaci odpovídající právní strategie. Ta se přitom v případech předsudečného násilí opírá nejen o rešerši sekundárních zdrojů, případně domácí judikatury, ale nutně vyžaduje i širší rozměr.

V první řadě je nutné ji opřít o mezinárodní a evropské právní dokumenty, judikaturu, ale také neprávní, leč silou své argumentace přesvědčivé dokumenty, výzkumy a doporučení. Ta jsou pro většinu právních poradců nedostupné nebo zcela neznámé. Nelze přitom předpokládat, že nad rámec povinného zastoupení by jmenovaní advokáti měli možnost realizovat hlubší rešerše či analýzy, přitom je téma předsudečného násilí natolik nové, že úspěch ve věci je podmíněn netradiční a novou právní argumentací.

V druhé řadě může právní strategie čerpat z ryze praktických zkušeností, které právní poradci nabývají pouze tak, že se některému tématu věnují dlouhodobě. Pro objasňování předsudečné trestné činnosti je v neposlední řadě klíčová i znalost místních poměrů, ať na straně poškozených, tak na straně pachatelů či orgánů činných v trestním řízení.

Specifičnost viktimizace předsudečným násilím podmiňuje i způsob poskytování právní pomoci. Pro trestnou činnost z nenávisti je charakteristická vysoká míra **latence**, způsobená jak neochotou poškozených incidenty z různých důvodů oznamovat policii, tak nesprávným právním posouzením charakteru trestné činnosti. Většina obětí tak zůstává neidentifikovaná a jejich potřeby nejsou odpovídajícím způsobem zajištěny, k právní pomoci se dostávají jen stěží. Samotnému poskytování právní pomoci by tak v ideálním případě měl předcházet takový typ služby, která oběti vyhledá, poskytne jim dostatek informací o jejich situaci, umožní jim nahlédnout skutečnost, že se stali oběťmi předsudečné trestné činnosti a zprostředkuje jim možno návazných právních služeb.

Obecně platí, že většina obětí předsudečného násilí patří ke skupinám osob, které jsou ve společnosti **marginalizovány a strukturálně diskriminovány**. To podmiňuje jak schopnost a ochotu poškozené identifikovat jako oběti se zvláštními potřebami ochrany, tak ochotu nabídnout jim přístup do systému právní ochrany. Ve srovnání se stejně zranitelnými (buď z jiných důvodů) oběťmi domácího nebo sexuálního násilí, nebo dokonce dětskými oběťmi a seniory, jsou oběti předsudečného násilí stále nedostatečně poučovány o svých právech a není jim dopřávána odpovídající podpora.

Prokazatelně existující strukturální diskriminace může negativně ovlivňovat i ochotu nesespecializovaných poskytovatelů právní pomoci, obzvláště advokátů jmenovaných soudem, služby poskytovat, poskytovat je v odpovídající kvalitě nebo způsobem, který naplní výše zmíněnou potřebu klienta po prokázání předsudečného motivu. Soudem jmenovaní poskytovatelé právní pomoci obvykle poskytují své služby ve standardní, nesespecifické kvalitě, zahrnující orientaci především na náhradu nemajetkové újmy a asistenci v řízení před soudem.

Řada systémů právní pomoci je pro oběti předsudečného **násilí relativně nedostupná**, a to jak fyzicky, tak sociálně. Poskytnutí právní pomoci předně vyžaduje návštěvu v místě, kde je poradenství poskytováno. V řadě případů toho poškození nejsou schopni. V důsledku primární viktimizace ve veřejném prostoru mohou trpět strachem z pohybu na veřejnosti nebo v hromadných prostředcích, nehledě na fyzická zranění, která cestování výrazně omezují. Nemožnost dostavit se do kamenné poradny může být také zapříčiněna ryze ekonomickými důvody na straně poškozených, obzvláště pokud žijí mimo velká sídla nebo jsou dlouhodobě bez příjmu. Řešením obvykle bývá poskytování poradenství a dalších konzultací přímo v místě bydliště poškozeného.

Bariéra, které poškození čelí v přístupu k právní pomoci, je také **jazyková a kulturní**. Právní služby by měly být poskytovány v jazyce, který poškozený ovládá natolik, že je schopen porozumět poměrně složitému obsahu. Schopnost porozumět se přitom výrazně snižuje ve stresových situacích. I pokud poškozený ovládá jazyk, ve kterém je většina právních služeb obvykle jmenovanými advokáty poskytována (čeština, angličtina, případně další hlavní evropské jazyky), v rámci běžné komunikace, pro odborné poradenství to nestačí. Není v kapacitách jmenovaných právních zástupců zajistit tlumočnický, poškození zase nemají dostatek prostředků si tlumočení zajistit samostatně. V takových situacích se ukazuje vhodné volit k poskytování poradenství a zastupování takovou službu, která tlumočení zahrnuje jako standard spolupráce s klientem.

Zásadní kvalitou, kterou by měla právní pomoc obětem trestné činnosti přinést, je **přijetí**, a to jak na úrovni klientovi verze, tak na úrovni klientské spolupráce. Poskytovatelé právní pomoci, kteří se standardně nepotkávají s osobami z jiného kulturního prostředí, mohou, byť nevědomky, k poškozeným přistupovat se stereotypizujícím očekáváním či nepřímě-

řenou zvědavostí. Současně mohou předpokládat situace a skutečnosti z klientova života, které zapadají do obrazu, jež právní poradci mají o určité skupině osob, ale které pro samotného klienta neplatí. Alternativou k necitlivému přístupu, jež však také představuje komunikační bariéru, je pak ostych komunikovat s klientem o věcech týkajících se jeho jinakosti, ale které právní poradce považuje za nepojmenované.

Předsudečná trestná činnost **s sebou nese pouze následky v právní rovině**. Při poskytování právní pomoci se lze setkat s klientem zraněným a traumatizovaným, s klientem v obtížné ekonomické či sociální situaci, člověkem ohroženým sociálním vyloučením či lidmi bez rodinného zázemí. Může se také ukázat, že klient čelí řadě dalších právních problémů, které je potřeba v souvislosti s případem řešit.

Poskytovatel právní pomoci by měl na takové situace umět reagovat, nikoli pouze izolovaně řešit konkrétní právní problém. Osobní situace klienta totiž s poskytováním právní pomoci úzce souvisí. Člověk, jehož ostatní potřeby nejsou dostatečně ošetřeny, je vystaven sekundární viktimizaci. Současně také jeho role v trestním řízení může být ohrožena. Neřešené psychické problémy mohou ovlivnit svědeckou výpověď, obtížná sociální či ekonomická situace může ovlivnit schopnost aktivně se podílet na trestním řízení či se dokonce k trestnímu řízení dostavovat. Nestabilní zázemí může obecně vést ke ztrátě motivace dál postupovat v trestním řízení. Samotní klienti přitom často z trestního řízení vypadávají, neboť je dlouhé, bolestné a nepřináší odpověď na základní otázku „proč já?“. Přitom úspěch v trestním řízení v podobě odsouzeného pachatele a prokázané předsudečné pohnutky je pro většinu klientů hlavní motivací, proč do řízení na jeho začátku vstupují, a má potenciál pozitivně ovlivnit budoucí vyrovnávání se s trestným činem. Je úlohou poskytovatelů právní pomoci přistupovat k poškozeným komplexně a usnadnit jim složitou cestu trestním řízení. V některých situacích pak dokonce motivovat klienty k tomu, aby svou věc dotáhli do konce. To vše s vědomím toho, že neukončený případ znemožňuje zpracování traumatu, které předsudečná trestná činnost poškozeným přináší.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že **pouze právní specializace osob poskytujících právní pomoc není pro potřeby obětí předsudečné trestné činnosti dostačující**. Naopak se ukazuje, že předsudečné násilí představuje natolik komplexní situaci po stránce právní i klientské, že

přístup k jeho řešení musí být multifaktoriální, musí být opřen o právní i neprávní znalosti a dovednosti a musí zahrnout i neprávní péči o poškozené.

V následující tabulce podáváme přehled identifikovaných výhod a rizik jednotlivých poskytovatelů právních informací, poradenství či pomoci.

VÝHODY	RIZIKA
--------	--------

ADVOKÁTI

<ul style="list-style-type: none"> ■ Komplexní právní pomoc, vč. zastupování ■ Kvalita získaná právním vzděláním a praxí a potvrzená odbornou zkouškou ■ Finanční i organizační nezávislost na státu i dalších aktérech ■ Mlčenlivost prolomitelná pouze klientem ■ Povinné pojištění pro případ škody ■ Kontrola kvality 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Orientace pouze na řešení právní otázky ■ Nízká specializace na potřeby obětí a neexistence povinnosti dalšího vzdělávání ■ Neprovázanost na jiné systémy pomoci ■ Vysoký komunikační práh pro osoby z marginalizovaných skupin ■ Kontrola kvality pouze profesní samosprávou ■ Proces přístupu k právní pomoci ■ V některých regionech obtížná dostupnost
---	--

STÁTEM POSKYTOVANÁ PRÁVNÍ POMOC

(příklad ČR: Probační a mediační služba)

<ul style="list-style-type: none"> ■ Kvalita získaná (zejména neprávním) vzděláním a praxí ■ Mlčenlivost prolomitelná klientem ■ Zázemí státní instituce ■ Vysoká regionální dostupnost ■ Využití neprávních nástrojů pomoci (zejm. mediace) 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Orientace pouze na poradenství, nikoli zastupování a doprovody k soudu ■ Státní instituce kombinující pomoc pachatelům a obětem ■ Vysoký komunikační práh pro osoby z marginalizovaných skupin ■ Kontrola kvality pouze vnitřní kontrolou
---	--

NEVLÁDNÍ POSKYTOVATELÉ SLUŽEB OBĚTEM V SYSTÉMECH S FUNKČNÍ IMPLEMENTACÍ SMĚRNICE

(příklad ČR: akreditované subjekty pomoci obětem dle § 38 an. ZOTČ)

- Provázanost na komplexní pomoc oběti (sociální služby, terapie) včetně volby nepravých nebo nekonfrontačních právních řešení (mediace)
- Orientace též na systémovou změnu
- Vysoká specializace ve zvoleném tématu, schopnost podpořit právní argumentaci informacemi a daty, která mohou být pro jiné subjekty hůře dostupné či neznámé
- V právní argumentaci obvyklá orientace na mezinárodní dokumenty a lidskoprávní rozměr
- Nízký práh pro oběti z marginalizovaných skupin
- Dostupnost (mobilita pracovníků, neformální jednání, kulturní vybavenost)
- Kvalita získaná (právním) vzděláním a praxí
- Organizační nezávislost na státu i dalších aktérech garantovaná posláním a veřejným závazkem
- Mlčenlivost prolomitelná klientem
- Povinné pojištění pro případ škody
- Kontrola kvality nezávislým orgánem
- Zákonná povinnost dalšího vzdělávání
- Podle ZOTČ mohou poskytovat pouze právní informace, podle trestního řádu mohou zastupovat v trestním řízení – rozsah pomoci tedy záleží na volbě (a financích) konkrétního subjektu
- Nemohou být ustanoveny soudem jako zmocněnci poškozených, poškození si je mohou zvolit samostatně
- Menší respekt ze stran formálních institucí
- Limity v řízeních, která předpokládají povinné zastoupení advokátem
- Finanční závislost na státu či jiných finančních zdrojích
- V některých regionech obtížná dostupnost

AKTIVISTÉ

(jako zmocněnci poškozeného mohou vystupovat na základě zmocnění klientem dle § 50 tr. řádu)

■ Nízký práh pro oběti z marginalizovaných skupin■ Dostupnost (mobilita pracovníků, neformální jednání, kulturní vybavenost)■ Vysoká specializace v jednom tématu■ Obvykle participativní přístup■ Klientova dobrovolná volba se všemi riziky■ Orientace na systémovou změnu	■ Obvykle právní laici■ Neexistence kontroly■ Neexistence povinného pojištění pro případ škody■ Neprovázanost na jiné systémy pomoci■ Neexistence povinnosti vzdělávání■ Malé zázemí, nízká udržitelnost■ Riziko zneužití informací ze spisu■ Neexistence etického kodexu■ Neexistence zákonné mlčenlivosti

PRÁVNÍ KLINIKY

■ Nízký práh pro oběti z marginalizovaných skupin■ Dostupnost (neformální jednání, není instituce)■ Obvykle participativní přístup■ Klientova dobrovolná volba se všemi riziky■ Kontrola kvality ze strany školitele■ Možnost soukromého (nikoli zákonného) pojištění pro případ škody	■ Obvykle pouze právní poradenství a jednoduchá podání, zastupování není vyloučeno, ale neděje se■ Nedokončené právní vzdělání, nicméně poskytování právního poradenství je kontrolováno školitelem■ Nízká udržitelnost, kliniky jsou obvykle jednosemestrální, nevhodné pro dlouhodobější případy■ Neexistence zákonné mlčenlivosti■ Menší respekt ze strany klientů

5

**PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE –
POMOC OBĚTEM
PŘEDSUDEČNÉHO NÁSILÍ
V ČESKÉ REPUBLICCE**

V následující kapitole představíme způsob, kterým je právní pomoc obětem předsudečné trestné činnosti poskytována v České republice. Jsme přesvědčeni, že se svým způsobem jedná o mimořádně komplexní přístup k potřebám obětí, který může být vzorem těm státům, jež pomoc obětem konceptualizovanou nemají. Současně jsme si však vědomi i určitých právních i praktických limitů, které i nadále částečně omezují přístup poškozených ke spravedlnosti a o jejichž optimalizaci je nutné usilovat.

5.1 VÝCHODISKA A PODMÍNKY

Pro úspěšné zajištění právní pomoci obětem předsudečné trestné činnosti musí být splněny **podmínky na třech úrovních** – na úrovni **státu**, na úrovni **orgánů činných v trestním řízení** a na úrovni poskytovatelů služeb. V ideálním případě všechny zmíněné subjekty postupují ve vzájemné synergii.

Méně než rok po vstoupení Směrnice v platnost přijala ČR v roce 2013 komplexní zákon upravující práva obětí trestné činnosti, implementační lhůtu tak splnila o více než dva roky dříve (listopad 2015). Již při přípravě právní normy stát zohledňoval zájmy poškozených - přípravnou skupinu tvořili jak samotní akademičtí autoři zákona, tak zástupci veřejné správy a justice a zcela unikátně i poskytovatelé služeb obětem, zohledněny byly zejména zvláště zranitelné oběti.³³ To umožnilo alespoň částečně zohlednění skutečných potřeb poškozených, včetně potřeby právního zastoupení. Zde je nutné učinit zásadní poznámku – první návrh ZOTČ umožňoval poskytovatelům služeb obětem přímé poskytování uceleného balíku právní pomoci, tedy včetně právního zastoupení. Teprve intervencí v následném legislativním procesu byla možnost právního zastoupení za odměnu a právního zastoupení na základě jmenování soudem omezena výlučně ve prospěch advokátů.

5.1.1 STÁT

V prvé řadě tedy stát zajistil **právní rámec** nejen výše zmíněným zákonem o obětech trestných činů, ale i jeho provázáním na trestní řád a podzákoné právní normy. Pozitiva právní úpravy je nutné vidět především v definici obětí násilí z nenávisti jako zvláště zranitelných obětí, a to v širší

33 Přípravy zákona se účastnila i In IUSTITIA.

než trestně-právní definici. V současné době prakticky každý, kdo je napaden z důvodu své jinakosti a je z téhož důvodu ohrožen vznikem druhotné újmy, má přístup k právům zvláště zranitelných obětí. Stát také garantuje všem zvláště zranitelným obětem přístup k bezplatné právní pomoci jmenovanými advokáty. Limity právní úpravy spatřujeme ve stále nepřijatém zákoně o bezplatné právní pomoci, který tuto pomoc garantoval skutečně komplexním způsobem.

Stát nastavil schéma podpory právní pomoci jako **hybridní**, tedy kombinující smluvní (dotační systém) určený akreditovaným poskytovatelům služeb obětem, systém pomoci prostřednictvím státního orgánu (Probační a mediační služba) a systém jmenování za náhradu umožňující za zákonem splněných podmínek žádat soud o ustanovení advokáta jako poskytovatele výlučné právní pomoci. Advokáti mohou právní pomoc obětem poskytovat na základě zápisu do seznamu advokátů vedeným u ministerstva vnitra, ze kterého soud následně konkrétního advokáta na základě žádosti poškozeného ustanovuje. Probační a mediační služba poskytuje výlučně právní informace, a to na základě přímého zákonného zmocnění. Poskytovatelé služeb obětem se musejí akreditovat, splnit odborné podmínky a vyhovět systému kvality.

Stát **garantuje kvalitu právní pomoci**, a to přímo nebo nepřímou. Nepostupuje však rovnocenně.³⁴ U Probační a mediační služby kvalitu poskytované služby právních informací presumuje a nezavádí zvláštní mechanismus nastavení ani kontroly kvality. Právní informace poškozeným nemusí poskytovat osoba s právnickým vzděláním. U advokátů je kvalita předpokládána na základě jejich členství v profesní komoře, případné pochybení při poskytování právních služeb řeší tento stavovský orgán. Nejprísněji je kontrola kvality nastavena u poskytovatelů služeb obětem. Ti musí v první řadě odbornost garantovat prostřednictvím zaměstnanců s právním vzděláním a dále zpracovat a řídit se sérií standardů kvality stanovených vyhláškou.³⁵ Kvalita poskytovaných služeb ze strany ministerstva spravedlnosti je pravidelně kontrolována.

34 Návrhy na odpovídající změny v zákoně o obětech viz zde: Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb. Praha: In IUSTITIA, 2016. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf> (bit.ly/pravnipomoc34)

35 Povinné standardy kvality jsou stanoveny vyhláškou 119/2013 Sb., vyhláška o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákon o obětech trestných činů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-119> (bit.ly/pravnipomoc35)

Nespornou výhodou nastaveného systému pomoci obětem je i **finanční rámec** garantovaný státem. Ten odpovídá právnímu postavení subjektů poskytujících právní pomoc, resp. právní informace. Pokud je poškozenému ustanoven advokát dle § 51a tr. řádu, je to vždy za náhradu, a to v paušální částce 1500 Kč (55 €) za jednotlivý úkon. Částka je hrazena státem obvykle po pravomocném rozhodnutí, a to nejpozději do jednoho roku. Služby Probační a mediační služby jsou financovány přímo ze státního rozpočtu. Služby akreditovaných subjektů jsou podpořeny smluvně v rámci dotačního řízení. Akreditované subjekty však nemohou ze státní dotace hradit zastupování. To však neznamená, že by poskytovatelé služeb nemohli zastoupení v trestním řízení realizovat. Mohou, ovšem z jiných než státních prostředků. Poměrně konfliktní je totiž ustanovení, které umožňuje poškozeným si zvolit jakéhokoli zmocněnce, včetně právnické osoby poskytující služby obětem. Současně však neumožňuje toto činit za odměnu, z finanční dotace či za náhradu náležitých za zastupování v trestním řízení. Jak je přitom obšírně vyloženo výše, oběti trestné činnosti z nenávisti vyžadují specifický přístup a často i způsob, který je potřeba pro vybudování úspěšné právní strategie. Zdá se, že poskytovatelé služeb mohou být lépe vybaveni k tomu, aby poškozeným poskytl **komplexní pomoc na jednom místě**, a to včetně právní pomoci.

5.1.2 ORGÁNY ČINNÉ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Byť samotné orgány činné v trestním řízení, tj. policejní orgán, státní zástupce či soud, právní pomoc obětem neposkytují, jejich role je v přístupu k oběti nezastupitelná.

Policie se s poškozeným nejčastěji setkává vůbec jako první. Může tedy již samotnou odpovídající a vhodnou identifikací obětí předsudečných trestných činů jako zvlášť zranitelných obětí výrazně pomoci jejich právu na bezplatnou právní pomoc. Policie má pak zákonem uloženou povinnost poškozené odkázat přímo na subjekty poskytující obětem bezplatné služby (§ 8 odst. 1 písm. b)). Je povinna to udělat tak, aby neprohlubovala jejich sekundární viktimizaci, tedy v ideálním případě pouze na takový subjekt, který poskytuje služby obětem trestné činnosti z nenávisti. Pokud by totiž policie poskytla poškozenému pouze obecný seznam všech poskytovatelů služeb, hrozila by situace, kdy se neznalý poškozený obrátí na nespécializovanou poradnu či například poradnu pro oběti domácího násilí, kde bude následně odkázán jinam. Poškoze-

ný je jednak nucen znovu a znovu popisovat svoji situaci, jednak hledat novou službu. To může vést k jeho reviktimizaci, ale také k rezignaci na vyhledání odpovídající pomoci. Pokud naopak policie poskytne kontakt přímo na poradnu, která se specializuje na pomoc obětem předsudečné trestné činnosti, **výrazně tak ovlivní rychlost a kvalitu vyrovnání se s trestným činem**. Policejní orgán má také zásadní informační povinnost vážící se ke všem právům poškozených.

Oběti trestných činů mohou do trestního řízení vstoupit přímo prostřednictvím oznámení **státnímu zástupci**. Ten má vůči poškozeným stejnou identifikační a informační povinnost jako policie. Nezastupitelnou roli v přístupu k bezplatné právní pomoci hraje **soud**, který rozhoduje o žádosti poškozeného o bezplatnou právní pomoc.

5.1.3 AKREDITOVANÝ SUBJEKT POMOCI OBĚTEM: IN IUSTITIA

V České republice v současné době působí jediná organizace specializující se na pomoc obětem předsudečného násilí. Za téměř deset let praxe se v rámci organizace vyvinul jedinečný mechanismus péče o poškozené kombinující právní zastupování, poskytování sociálních služeb a terénní práci.

V první řadě organizace pracuje s oprávněným předpokladem, že osoby vystavené předsudečnému násilí se na policii či jiné státní orgány s oznámením trestného činu nebo žádostí o pomoc obrací jen zřídka. Současně se však informace o incidentech často objevují v médiích, na sociálních sítích či přímo v podobě verbálního narativu uvnitř ohrožených komunit. Klíčovým nástrojem, jak se dostat k osobám potřebujícím právní pomoc tak je **terénní práce**. Terénní práce s lidmi ohroženými nebo vystavenými násilím z nenávisti má svoje specifika, pramenící z toho, že ohrožené komunity jednak netvoří homogenní skupinu jednoduše kontaktovatelnou v terénu, jednak jsou do značné míry uzavřené pro osoby přistupující zevně. Osvědčuje se dlouhodobá osvětová práce, tvorba materiálů v různých jazycích i podobách i zaměstnávání peer pracovníků, kteří pocházejí přímo z komunit a jednodušeji do nich vstupují.

Za důležité In IUSTITIA považuje vzájemně respektující **spolupráci s policií a dalšími orgány činnými v trestním řízení**. Pouze za předpokladu, že policie předá poškozenému odpovídající informace a kontakty, je po-

škozený může vyhodnotit a rozhodnout se, zda a jakým způsobem je využije. Proto se organizace zaměřuje především na posilování dovedností policie identifikovat oběti předstoupit u II. instance, před podáním ústavní stížnosti. Klientovi jsou také obvykle k připomínkám poskytována důležitá podání. Tím se spolupráce s klientem liší od běžného výkonu advokacie, kde právníci a právničky vystupují ryze z pozice expertní, s klienty příliš často nekonzultují a prosazují především jejich nárok na náhradu škody. Cílem spolupráce klienta s organizací In IUSTITIA je ovšem, kromě samotné obhajoby práv, i to, aby poškozený po trestném činu získal opět kontrolu nad svým životem. K tomu nesporně přispívá i možnost klienta se aktivně podílet na řešení svého právního případu.

Jak bylo již řečeno, pro oběti trestné činnosti z nenávisti je jedním z klíčových momentů celého procesu zohledňování, případně uznání předsudečné motivace pachatele. Pokud k tomu mají poškození dostatek důkazů, nic nebrání tomu, aby o ně bylo doplněno dokazování. Předsudečná pohnutka totiž představuje zásah do nemajetkových práv poškozeného, tedy její prokázání přímo v trestním řízení je i prokázáním rozsahu této nemajetkové újmy.

Nezbytnou součástí činnosti In IUSTITIA je již zmíněná **sociální práce**. Pouze takový klient či klientka, jehož potřeby jsou plně rozpoznány a následně naplňovány, může být úspěšný i v samotném trestním řízení. V rámci sociální práce organizace s klienty řeší zdravotní a psychické problémy, problémy s bydlením, ekonomické a sociální ohrožení, stabilizaci rodinného systému, bezpečnostní plánování a mediální plán.³⁶

36 Blíže viz KALIBOVÁ, Klára (ed.). Tváří v tvář předsudečnému násilí. Praha: In IUSTITIA, 2016, s. 24-36. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/brozury-bias/bias-cze-def-web.pdf> (bit.ly/pravnipomoc36)

PORADNA JUSTÝNA

PŘEHLED ČINNOSTÍ PORADNY JUSTÝNA,
KTEROU PROVOZUJE IN IUSTITIA:

ODBORNÉ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ

- Poskytnutí krizové intervence
- Tvorba bezpečnostních plánů
- Tvorba mediálních plánů
- Zajištění dávek SSP a dávek nemocenského pojištění
- Zprostředkování terapeutické péče
- Komunikace s věřitelem/obcí/školou
- Hledání nové školy/zaměstnání
- Hledání nového bydlení
- Doprovody k lékařům, znalcům, na úřady, PČR
- Zprostředkování pro bono advokáta

PŘÁVNÍ INFORMACE

- Informace o právech poškozených a způsobu dosahování těchto práv
- Uplatnění nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy
- Získání peněžité pomoci obětem
- Sepsání podání v řízení před soudy a orgány státní správy
- Služby důvěrníka
- Zajištění znaleckých posudků
- Zprostředkování služeb tlumočnicka

ZASTUPOVÁNÍ ZMOCNĚNCEM

- Služby jako u právních informací, navíc je poskytováno:
- Aktivní účast na podání vysvětlení/výslechu
- Účast na výslechu svědků/pachatelů
- Zabránění kontaktu s pachatelem
- Vyčíslení a uplatnění nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy
- Účast na hlavním líčení
- Odvolání/ústavní stížnost
- Civilní řízení
- Pomoc při vymáhání náhrady škody

6

POUŽITÉ ZDROJE

PRÁVNÍ NORMY

Act XIX of 1998 on Criminal Proceedings (Maďarsko)

Airey proti Irsku, Rozsudek ze dne 9. 10. 1979, č. 6289/73.

Charter of Fundamental Rights of the European Union.

Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (bit.ly/pravnipomoc28)

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Směrnice Evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012.

Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN> (bit.ly/pravnipomoc21)

Vyhláška 119/2013 Sb. o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-119> (bit.ly/pravnipomoc35)

Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45> (bit.ly/pravnipomoc07)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (bit.ly/pravnipomoc09)

ZDROJE

Audit národní bezpečnosti. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016.

BIHÁRIOVÁ, Irena. *Comparative Hate Crime Report*. Bratislava: People in Need, 2018. Nepublikováno.

EU-MIDIS Data in Focus Report 6: Minorities as Victims of Crime. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights, 2012. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-data-focus-report-6-minorities-victims-crime> (bit.ly/pravnipomoc10)

GILBERT, David. Facebook has a problem with death threats in the Czech Republic. *Vice News*, 30. 11. 2017. Dostupné z https://news.vice.com/en_us/article/3kpp5j/facebook-has-a-problem-with-death-threats-in-the-czech-republic-and-is-failing-to-fix-it (bit.ly/pravnipomoc13)

Global Study on Legal Aid. Global Report. New York: UNODOC, 2016.
Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf
([bit.ly/pravnipomoc22](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf))

Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses. Warsaw: ODIHR, 2013.
Dostupné z: http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf ([bit.ly/pravnipomoc05](http://tandis.odihr.pl/hcr2012/pdf/Hate_Crime_Report_full_version.pdf))

KALIBOVÁ, Klára. *Trestná činnost z nenávisti de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty.* Disertační práce. 2017. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf ([bit.ly/pravnipomoc06](https://is.muni.cz/th/r84zv/DizPrace_Kalibova_2017.pdf))

KALIBOVÁ, Klára (ed.). *Tváří v tvář předsudečnému násilí.* Praha: In IUSTITIA, 2016, s. 9. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/brozury-bias/bias-cze-def-web.pdf> ([bit.ly/pravnipomoc36](http://www.in-ius.cz/dwn/brozury-bias/bias-cze-def-web.pdf))

KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL, Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 809 an.

MAIZNER, Linda et al. *EVVI (Evaluation of Victims).* Ministère de la Justice, French Republic, 2013. Dostupné z: <https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2015/07/EVVI-Guide-English1.pdf> ([bit.ly/pravnipomoc19a](https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2015/07/EVVI-Guide-English1.pdf))

Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims.
FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims>
([bit.ly/pravnipomoc19b](http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims))

VIRDEE, Satnam, Brendan MCGEEVER. Racism, Crisis, Brexit. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 41, 2018, 1802-1819. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2017.1361544> ([bit.ly/pravnipomoc11](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2017.1361544))

Webové stránky International Network for Hate Studies. <http://www.internationalhatestudies.com/> ([bit.ly/pravnipomoc03](http://www.internationalhatestudies.com/))

Webové stránky OSN. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/> ([bit.ly/pravnipomoc23](https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/))

Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb. Praha: In IUSTITIA, 2016.
Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>
([bit.ly/pravnipomoc34](http://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf))

Tackling hate crime and hate speech:
This project is co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship Programme of the
European Union and by the Visegrad Fund

•
• Visegrad Fund
•

